

2.9. OMALEIMAISIA PEDAGOGEJA

Entisajan opettajat olivat persoonallisempia kuin nykyajan “maikat” keskimäärin. Siltä ainakin tuntuu näin jälkikäteen. Oppilaina huomasimme herkästi opettajiemme erityispiirteet, koska he käyttäytyivät vapaammin oppilaitten parissa kuin vanhempien tai kouluviranomaisten läsnäollessa. Ainakin Lahden lyseon lehtoreista useat vaikuttivat meistä oppilaista omalaatuisilta persoonallisuuksilta. Kun kirjoittajalla oli tilaisuus Lyseon 60-vuotisjuhlassa muistella julkisesti eräitä koulun opettajapersoonallisuuksia, valikoin tähän tarinaan katkelmia mainitusta juhlapuheesta.

Oppilaitoksen opettajat ja johtajat ovat tärkeimmät koulun hengen ja ilmeen luojat. Meillä sota-ajan lyseolaisilla oli onni saada koulun vanhimpien ja kokeneimpien pedagogien opetusta täydennettynä nuorempien opettajien panoksella. Lahden lyseon silloinen opettajakunta oli näin nykyajan koulumiesten näkökulmasta monipuolinen ja värikäs. Meillä on ilo nähdä joukossamme tänäänkin useita entisiä opettajiamme. Kenties oppilaitten näkökulmasta Teidän omaleimaisuutenne, arvoisat Opettajamme, oli voimakkaampaa kuin työtoverien mielestä. Kuitenkin uskon, että Te ja kaikki muut läsnäolijat sallitte minun esitellä eräitä vanhimpia Lyseon opettajia entisen lyseolaisen “silmälasiensa värittäjänä”, silloisia lempinimiä käyttäen.

Koulumme ensimmäisellä rehtorilla Hannes Sirolalla oli omalaatuinen tyylinsä, joka jäi mieleen. Mainitsen ainoastaan eri maiden ja maanosien värikartat, joita hän teetätti ja joita käytettiin myös kokeiden apuvälineinä. Kotona, jossa kartat taiteilimme, piti karttaan piirtää valtakuntien rajat, vesistöt, maanmuodostumat ja asutuskeskuksia kuvaavat pisteet, mutta nimiä ei saanut vielä siinä vaiheessa merkitä. Niitä piti hänen ohjeittensa mukaan kirjoitella vasta koetunnin aikana, samoin vienti- ja tuontitavaroita, säitä ym. Me kutsuimme biologian opettajaamme isoksi Hansiksi, koska luokkatoverinamme oli hänen poikansa, pikku Hanski, myöhemmin muuten isäänsä paljon suurikokoisempi mies.

Lehtori Sirola kiikutti koetta seuranneella biologiantunnilla karttamme takaisin luokkaan ja jakoi ne toisille oppilaille. Sen jälkeen koko luokka toimi pisteiden jakajana Hanskin ohjeiden mukaan. Eri tavoin syntyivät lehtorin sieluun käsitykset poikien laatuluokista, joista yleisimmät olivat kirvesmiehet eli seitsikon saajat ja numerokuvien mukaan silmälasimiehet, keinutuolipojat jne. Hanskin mieleen painuneesta laatuluokasta oli vaikea siirtyä enempää ahkeruudella ylempään kuin laiskottelemalla alempaan kastiin, mutta joskus se toki tapahtui. - Muuten

Lahden lyseon opettajakuntaa 1940-luvulla. Edessä vasemmalta Aune Ahola, Irja Kauppi (myöhemmin Enblom), Artturi Tähtinen, Katri Blomroos ja Oskari Jaakkola. Takana oikealta Uno Teittinen, Yrjö Kaloniemi, Hannes Sirola, Viljo Heini, Antti Raipala, Martti Koski ja Kukkonen.

parhaat omista kartoistani koristavat tänäkin päivänä kotimme kirjoituspöytää ja ovat malleina eräille meillä vierailleille nykyajan koululaisille.

Historian muusan, Kleion, sijaisena meillä oli lehtori Albert Siven, mahtavan kokoinen ja myös omalaatuinen persoona, joka Hollolassa tunnettiin maanviljelijänä ja Lahden torilla kauppiana. Muistan parhaiten hänet kahdessa roolissa. Kun me yhdessä myöhästyimme aamuhartaudesta, hän päästi myöhästyjät sisään, mutta kehotti kulkemaan hiljaa luokkaan, ettei rehtori kuulisi. Historian tunneilla A. Siven, jonka nimen me pojat lyhensimme Aasiksi, oli todellakin vanhan ajan patriarkka. Hänen pääasiallinen opetusmenetelmänsä oli tapahtumien ja tarinoiden mielenkiintoista kertomista. Mikäli oli tarpeen, hän pyöräytti tukasta villeimpiä poikia, koska ei sanojensa mukaan viitsinyt kirjoitella “harakanvarpaita” kotiin. Merkittävimmät ja opettavimmat historian tapahtumat ovat jääneet muistiimme elävästi. Ja myös me, jotka tukkapölyä joskus syystä saimme, muistelemme mielihyvällä historian lehtorimme omintakeisia opetusmenetelmiä.

Naisopettajista minun sallittaneen valita kuvaukseni kohteeksi lehtori Katri Blomroos, tuttavallisemmin sanottuna Kaisa. Hän oli liiankin hyväntahtoinen ja kärsivällinen meitä kohtaan. Hieman nolottaa näin jälkeen päin, että hälisimme ja teimme kaikenlaisia “jekkuja” ruotsin tunneilla. Luokallamme oli onneksi pieni, etupulpeteissa istuva oppilaspiiri, joka

vastaili opettajan kysymyksiin ja osasi läksynsä. Meillä muilla menivät tunnit osittain muiden tehtävien suorittamiseen ja leikkimiseen, mutta sitenpä meille tulikin tahdin muutos viimeistään kahdeksannella luokalla. Kaisan avulla meistä useimmista leivottiin ylioppilaita yllättävän hyvin ruotsin arvosanoin.

Lyseon pojat eivät siis maskuliinivoittoisesta opettajakunnastaan huolimatta jääneet vaille feminiinistä ohjantaa. Rajoitetun ajan vuoksi voin mainita Kaisan lisäksi vain muutamia naisopettajistamme: elämänmyönteisen ja reippaan Aholan Aunen äidinkielen tunneilta, täsmällisen ja herttaisen pikku Irjan englannin ympyröistä ja äidillisen, haaveilevan Peipon Aunen kuvaamataidon oppitunneilta. Saimme näin opetuksen ohella tutustua monen-tyyppisiin feminiineihin.

Uskonnon tunnit sujuivat rauhallisesti kiireettömän vararehtori Antti Raipalan johtamina, samoin historian tunnit lukiossa lehtori Uuno Pulkkilan vetäminä. Matematiikan ja fysiikan säännönmukaisuudet ja probleemat ratkottiin Oskarin luomassa asiallisen filosofisessa ilmapiirissä. Sähinää taas oli Teittisen Uunon, taitavan äidinkielen lehtorin, tunneilla, varsinkin jos opettajainhuoneessa oli tapahtunut jotain hänen mielenrauhaansa liikuttavaa. Liikettä ja ääntä oli niin ikään ajoittain Kalossin (Yrjö Kaloniemen) järjestämänä voimistelusalissa ja Kikkaran (Veikko Partasen) laulutunneilla. Ihailimme Lahden kirkossa viimeksimainitun urkujen soittotaitoja, kun hän todella pienikokoisena muusikkona venytti lyhyitä jalkojaan ja sormiaan urkujen pedaaleilla ja sormioissa loihtien mahtavia säveliä soittokoneestaan.

Useimmat oppilaat voisivat halutessaan kirjoittaa pienen romaanin opettajistaan ja oman koulunsa tapahtumista, sillä kouluikäisenä ihmisellä on huomiokyky ja muistiinpainamisvoima parhaimmillaan. Edellä kuvatut opettajani lienevät tyypillisiä esimerkkejä entisajan omaleimaisista pedagogista. Vaikka me varttuneemmat aikuiset emme yleensä löydä nykyajan opettajista yhtä originelleja persoonia, saattavat tämänkin päivän pedagogit olla oppilaiden näkökulmasta hyvinkin omaperäisiä varsinkin vuosikymmenten muistojen värittäminä.

2.10. PURJELENTOA

Kouluja sattuu kohdallemme monenlaisia, jos luemme koulunkäynniksi ns. elämänskoulun erilaiset tapahtumat. Luen mielelläni oman koulutukseni osaksi myös purjelennon harrastuksen, joka osui kohdalleni kesällä 1944. Sain

sattumalta Kalevi-veljelle tulleen esteen vuoksi kutsun Jämijärven purjelentokursseille ja mieli jännittyneenä matkustin silloin maamme merkittävimpään purje- ja liitolennon koulutuskeskukseen.

Purjelennon opetus jakautui tuohon aikaan kolmeen pääjaksoon. Ns. A-lennot tapahtuivat kumiköysistartteina Jämijärven harjun rinteiltä, B-lennot hinausauton vaijerivetoina ja C-lennot lentokonehinauksina. Lentokeskus laajoine maisemineen teki nuoriin purjelento-oppilaisiin voimakkaan vaikutuksen. Me vasta-alkajat kuuluimme A-tutkinnon suorittajiin, sillä helppousjärjestyksessä oli tutkinnot luonnollisesti suoritettava. Nykyisin aletaan koulutus miltei suoraan C-hinauksina kaksipaikkaisilla purjelentokoneilla yhdessä lennonopettajan kanssa. Nuo vanhat purjelentokoulutuksen muodot tuntuvatkin tänään sangen vaarallisilta.

Aluksi meidät jaettiin noin kymmenen pojan ryhmiin alkeiskoneiden vierelle. Tehtävämme oli pitää kone siipineen vaakasuorassa tuulien aiheuttamia kallistumisia korjaillen. Oli siis opittava tajuamaan, mihin suuntaan Jämijärven tuulet tai oma liikkumisemme koneen istuimella kallistivat konetta ja oli osattava ohjaussauvan ja jalkapolkimien avulla pitää kone tasapainossa millä säällä tahansa. Opimme tämän niin hyvin, että saatoimme istua tai seistä vaikka ohjaajan istuimella ja pitää koneen vaakasuorassa tasapainossa jopa silloinkin, kun seisten kiepuimme eri suuntiin koneen istuimella.

Seuraavaa opetusvaihetta nimitettiin maakiidoksi. Niissä harjoituksissa kone oli myös pidettävä vaakasuorassa ja lisäksi maan pinnassa, vaikka kone pilotteineen ammuttiin vauhdilla eteenpäin. Purjekoneen nokkaan kiinnitettiin näet v-kirjaimen muotoinen kumiköysi, jonka kumpaakin haaraa venytti kolme, neljä poikaa. Vastavoimana kaksi poikaa piti koneen takaosasta kiinni köysien kiristyessä, kunnes opettaja antoi irrottamismerkkin. Kuin pyssyn suusta siivekäs kone ampaisi eteenpäin kymmeniä metrejä ja monesti kapistus pyrki nousemaan korkeuksiin. Tämä homma oli meistä pojannaskaleista ylen jännittävää.

Jos et hallinnut hermojasi tuulenpuuskan nostaessa konettasi ilmaan, saatoit joutua keskeyttämään vasta alkaneen lentourasi ja matkustamaan "maitojunalla" kotiin. Kun eräälle "lentäjätoverilleni" kävi näin nolosti, päätin mielessäni, että jos minun vuorollani kone sattuisi irtoamaan maasta, painaisin heti vekottimen maan pinnalle takaisin. Ja näin jouduin kohta tekemäänkin, mutta alastuloni muutaman metrin korkeudesta maahan oli niin raju, että koneen nokkasuksi katkesi ja turvavyö pusersi ilman keuhkoistani. Haukkoessani siinä henkeä uskoin opettajani osoittavan minulle maitojunaa, mutta ihmeekseni hän määräsi

Jämijärven purjelentokeskuksen päärakennukset 1940-luvulla. Edessä erilaisia purje- ja liitokoneita, joukossa jokin moottorilentokonekin.

uuden maakiidon toisella koneella. Samalla hän totesi, että olin onnettomuudesta huolimatta pitänyt hermoni kurissa ja toiminut annettujen neuvojen mukaisesti, joskin liian hätäisesti.

Vanhemmat lentäjät pyrkivät joskus juksauttamaan meitä nuorempia. Kerrankin ollessamme kilometrin päässä varastolta eräs toverini komennettiin hakemaan “painopisteen kotelo”. Varastomiesten naurun saattelemana poika tuli takaisin harjoituspaikalle. Hieman myöhemmin minua pyydettiin hakemaan “sivuleikkuri”. Kun en tuntenut sen nimistä työkalua, pelkäsin kovasti olevani juksauksen kohteena, mutta sain kuin sainkin pyydetyn nimisen, tonkia muistuttavan työkalun mukaani koneen korjauspaikalle.

Jatkoimme lentämisharjoituksiamme nousemalla harjoitus harjoitukselta yhä korkeammalle rinteelle, lopuksi mäen laelle saakka. Vasta sieltä korkealta startaten pystyimme kumiköysilähdöllä saamaan alkeiskoneella aikaan yli minuutin kestävän, noin kilometrin mittaisen yksinlennon. Harjun päältä useimmat meistä onnistuivat, jos ei ensimmäisellä niin toisella tai kolmannella kerralla, lentämään A-purjelentomerkkiin vaadittavan suoran lennon. Sen jälkeen kävimme kanttiinista lunastamassa kolmen viikon koulutuksen tavoitteen: kauniin sinipohjaisen merkin, jonka keskellä kuin taivaan sinessä liiteli valkoinen lokki. Olimme vilpittömän ylpeitä uudesta saavutuksestamme ja valtaosa tovereistani matkusti tämän jälkeen kotiseudulle kokemuksistaan kertomaan.

Mäenlaskun harrastajana uskoin pystyväni myös B-lentoihin ja sainkin luvan jatkaa lentoharjoituksia. Useimmat tämän kurssin osanottajista olivat suorittaneet A-merkin aikaisempina kesinä ja olivat minua vanhempia, joten tunsin itseni Jukolan Eeroksi tässä joukossa. Joka aamu, jos sää suinkin antoi myöten, lähdimme tuulia haistellen sopivalle starttipaikalle, jollekin kulmalle laajaa lentoaukiota. Aluksi saimme suorittaa ns. neljännesnousuja, mikä tarkoitti, että pilotin oli irrotettava koneensa hinausvaijerista noin viidenkymmenen metrin korkeudessa ja lennettävä kauniisti starttipaikalle.

Ilmaanhinaus tapahtui siten, että ensin “venytettiin” 800 metrin mittainen hinausvaijeri paikalleen istutetun auton takapyörässä olevasta kelasta myötätuuleen. Vaijeri kiinnitettiin purjekoneen nokassa olevaan laitteeseen ja autoa kaasuttamalla vaijeri kelautui ja veti lentokonetta vastatuuleen kohti autoa. Samaan aikaan pilotin oli ohjaussauvaa taakse vetämällä saatava kone nousemaan yhä ylemmäs. Koneen noustua 100 - 300 metrin korkeuteen, lennonopettaja, joka pilotille näkyi vain pienenä pisteenä tulitikkuaskin kokoisen auton vierellä, heilautti valkoista lippua, jolloin lentäjän oli käännettävä kone nokkineen jyrkästi alaspäin ja irrotettava vaijeri. Tämä olikin jännittävin vaihe jokaisessa lennossa, koska silloin pilotti pelkäsi putoavansa avokoneesta maahan. Vaijerin irrotukseen syöksyasennossa totuttiin vähitellen, vaikka jonkin verran tämä vaihe aina pelotti eikä syyttä, koska koneen turvalaitteet eivät siihen aikaan olleet kovinkaan kehittyneitä.

Väite, että purjelento ei ole lasten leikkiä, osoittautui todeksi kohdallani yhdellä lennolla, kun tuulenpuuska aukaisi turvavyöni lähes sadan metrin korkeudessa ja jouduin yksinäni istumaan lakatulla, liukkaalla vaneri-istuimella sananmukaisesti ilmassa ilman suojaseiniä. Onneksi silloisessa vanhassa konetyypissä oli istuimen edessä tukipuu, josta pidin rystyset valkoisina kiinni, samalla kun kieli keskellä suuta pyrin pitämään koneen vaakasuorassa ja laskeutumaan tasaisesti maahan. Oli siinä putoaminen korkealta lähellä. Siunasin silloin aikaisempia tasapainoharjoituksiamme ja Luojaamme. Lennonopettaja huohti helpotuksesta, kun selvisin ehjin nahoin alas. - Sinä päivänä ei enää lennety, vaan vietiin turvavyön lukot nopeasti korjattavaksi.

Lentäminen korkealla on suorastaan mieltä ylentävää. Noissa avonaisissa liitimissä ihminen tunsii olevansa kuin taivaan lintu, sillä koneesta oli vapaa näköala joka suuntaan ja siivet olivat ikäänkuin selässämme. Lentäjä sai ohjainten avulla liidellä irrotuksen suoritettuaan mihin suuntaan halusi, erilaisia kuvioita tehden. Aluksi alla oleva tuttu maisema näytti oudolta, kunnes oppi havaitsemaan eri rakennukset, harjun ja tiet mistä korkeudesta

tahansa. Puolinousujen jälkeen meille syntyi kilpailu, kuka pääsisi täysvedoilla korkeimmalle ja saisi pisimmät lennot. Varsinaiset B-lennot käsittivät kaksi kaartolentoa vasemmalle ja kaksi oikealle sekä lopuksi kahdeksikon, kaikki vaakasuorassa lentäen ja tiettyyn pisteeseen laskeutuen. Näissä lennoissa oli hohtoa ja tunnelmaa. Niiden avulla nuori lentäjä oppi suuntaamaan kulkunsa oikein ottamalla huomioon maan vetovoiman ja koneen kaartokyvyn.

Purjelennosta on ollut apua monien taitojen oppimisessa, esimerkiksi karttojen ymmärtämisessä ja perspektiivikuvien laadinnassa. Rohkeus, varovuus, etäisyyksien arviointitaito ja monet muutkin kyvyt kehittyivät melkein huomaamatta ja miellyttävällä tavalla. Eiköhän elämässä ole sääntönä, että sattuivatpa millaiset harrasteet ja työt tahansa nuoren kohdalle, ne valmentavat tuleviin tehtäviin tavalla tai toisella. Jos elämänkoulun eri tilanteissa olet täysin rinnoin mukana, saatat hyötyä tulevaisuudessa tämän päivän harrasteistasi enemmän kuin arvaatkaan.

2.11. SUOMEN OPPIKOULUJEN TALVIMESTARUUSKISAT

Lahden lyseo on urheilusaavutuksiltaan kautta aikain eräs maamme parhaita oppikouluja. Kun liikunnan lehtorimme Yrjö Kaloniemi oli 1940-luvulla Suomen Hiihtoliiton puheenjohtaja, ei ollut ihme, että Lyseon Luja sai järjestettäväkseen mm. talvella 1946 maamme oppikoulujen talvimestaruuskilpailut. Lahdessa oli muutenkin käytettävissä kuulut Salpausselän maastot ja vahvat talviurheilun perinteet.

SOU:n talvimestaruuskilpailut pojille käsittivät viisi eri lajia ja ne pidettiin muutamana helmikuun viikonvaihteena. Lauantaina puolen päivän tienoilla aloitettiin kymmenen kilometrin murtomaahiihdolla, joka oli samalla myös yhdistetyn kilpailun hiihto-osuus. Sen jälkeen suoritettiin illan jo hämärtyessä pujottelukilpailu. Sunnuntaiaamuna olivat vuorossa yhdistetyn kilpailun ja yleinen mäenlasku sekä näiden jälkeen iltapäivällä koulujen välinen viestinhiihto. Monet pojat harrastivat siihen aikaan kaikkia näitä urheilulajeja, niin minäkin. Kun olin menestynyt mukavasti karsintakilpailuissa, päätin nuoruuden innolla osallistua kaikkiin lajeihin. Siitä tulikin melkoinen urakka.

Murtomaahiihdon laduilla oli tuikeasta pakkasesta huolimatta lähes kaksisataa maamme oppikoulujen parasta hiihtäjää. Tukka ja silmäkulmat huurteessa siinä suksittiin kukin voimiensa ja taitonsa mukaan ja hyvä, ettei savu sauvoista